
◆ ST. OLAV ◆

Redaktør: Mgr. Irgens. Medarbeidere: mgr. Dr. Karl Kjelstrup, dominikanerpater A. Lutz, Sigrid Undset, Lars Eskeland.
ST. OLAVS REDAKSJON, AKERSVEIEN 4 - OSLO - TELEFON 23743

INNHold: Bered Herrens vei - — Skystøtten. — Oxfordbevegelsens 100-årsdag.

RETT + OG + SANNHET

Bered Herrens vei —

Av en preken som kardinal Newmann holdt i Dublin 4. sønd. i Adv. d. 21. des. 1856.

Døperen blev sendt forut for Herren for å berede hans vei ved å skape i menneskenes hjerter den mottagelighet som måtte til før de kunde tro på ham. Og det skjedde for at vi ikke skal glemme, at vi uten den tilbørlige forberedelse ikke kæn håpe å opnå og bevare troens store gave. Denne mottagelighet er det samme som englene hin første julenatt kalte „den gode vilje“ til evangeliets fred, kunnskapens rike gaver og forløsningens kraft og trøst. Og hvori nu denne gode vilje eller mottagelighet består og hvorledes den har innflytelse på troen fremgår av følgende:

Menneskesjelen er gitt en veileder fra fornuftens første demring, nemlig samvittighetens lys: „dette er det sanne lys som opplyser hvert menneske som kommer til verden.“

Hvor et menneske så enn er født — hvad enten han har hørt navnet på verdens Frelser eller ikke — hvad enten han er hedning, slave av overtro eller han har tilegnet sig dele av skriften og behandler det inspirerte ord som en slags filosofisk bok, som han fortolker for sig selv — i alle tilfeller har mennesket i sitt hjerte en bydende stemme som ikke er blott og bar følelse, ikke en tilfeldig opfatning eller et personlig livssyn, men en lov, som byr ham å gjøre visse ting og undlate andre.

Jeg sier ikke at dens forskjellige bud alltid er klare eller at de bestandig stemmer overens med hverandre, men den befaler, roser, dadler, lover, truer — den forutsetter en fremtid og bærer vidnesbyrd om det usynlige. Denne stemme er noget mer enn menneskets eget jeg — mennesket har ikke skapt den og kan ikke tilintetgjøre den.

Man kan undertiden bringe den til taushet, man kan fordreie dens utsagn, men man kan ikke frigjøre sig fra den — det er ialfall en ren undtagelse om man kan. Den forsvinner ikke selv om man ikke ad-

lyder den eller nekter og følge den. Og det ligger i sakens natur at selve dens eksistens fører vår tanke hen på et høiere vesen enn oss selv, ti hvorfra kom den ellers og hvorledes kan vi ellers forklare dens forunderlige og plagsomme bestemthet?

Liksom vi av dagslyset forstår at solen er på himlen selvom den i øieblikket skjuler sig bak en sky — likesom en banken på vår dør om natten sier oss at en står utenfor i mørket og ber om å få komme inn, således hever denne stemme i oss vort sinn til forestillingen om en usynlig lærer. Og i samme grad som vi lytter til den og gjør bruk av det den sier, lærer vi mere, dens bud blir tydligere og mer omfattende og tonen blir myndigere. Således skjer det, at de som gjør bruk av det de således har blir enn mere gitt, da deres lydighet fører dem til en stadigere, innerligere forståelse av å tro på Gud.

De tror på hans eksistens, ikke fordi andre sier at det er så, men med en personlig opfattelse av sannheten. Dette er det første skritt mot den mottagelighet, som fører til troen på Evangeliet.

Men trods alt det som denne stemme bevirker i menneskene, så gjør den ikke nok: de som lytter til den, merker det tydelig og smertelig. Man finner det ofte vanskelig å skjelne hvad den virkelig sier, fra det, som våre lidenskaper eller vår stolthet, egenkjærlighet eller egenvilje blander inn i dens tale. Ofte kan man ikke vite hvor meget den indre veileder befaler, og hvor meget som kommer fra en helt jordisk kilde. Således vekker samvittighetens gave en trang, som den selv ikke fullt ut kan tilfredsstille.

Den inngiver menneskene tanken om en rettmessig myndighets ledelse, tanken om en gudommelig lov og skaper en tørst, en utålmodighet efter mer kunnskap om den usynlige Herre, Hersker og Dommer, som bare taler hemmelig til dem, som hvisker i deres hjerter, som forteller dem noget, men ikke på langt nær alt, hvad de ønsker og føler trang til å vite.

I ser således kjære brødre, at et religiøst menneske føres til å søke etter åpenbaringen, fordi han er religiøs. Han har noget, men ikke alt, og hvis han ikke ønsket mere vilde det bevise at han ikke hadde benyttet det som han allerede hadde. Derfor vil han alltid være våken og søkende. Dette er definisjonen av ethvert religiøst menneske, som ikke har kunnskap om Kristus: han er på vakt. Likesom de troende jøder speidet etter Messias som de visste skulde komme, således er der til alle tider mennesker, som forstår at der er en sannhet og som vet at de ikke besidder mere enn en liten del av den, men ønsker å vite mere samt innser og håper at han som har sagt dem, hvad de vet, vil lære dem mere.

Dessuten er der nokk en grunn, hvorfor de vil bli ved med å våke og vente på yderligere kunnskap om Guds vilje.

Ti jo mere et menneske forsøker å lyde sin samvittighet, desto mer vil han bli urolig over sig selv fordi han adlyder så ufullkomment. Hans pliktfølelse vil skjærpes og han vil mere og mere forstå at meget trenger tilgivelse. Medens han således vokser i selverkjennelse, vil det også stå ham klarere at samvittighetens stemme ikke har noget barmhjertig i sin tone. Den er streng, og taler ikke om tilgivelse, men om straf. Den taler om en fremtidig dom, men sier ham ikke hvorledes han skal undgå denne. Ennvidere sier den ham ikke hvorledes han skal forbedre sig; Han føler sig selv som lenkebunnet av sine lidenskapers tyranni.

Derfor er han i stor vånede og roper med apostelen: „Jeg elendige menneske, hvo skal befri mig fra mitt syndefulle legeme“.

Men dette er sjelstilstanden hos de få utvalgte. La oss derimot betrakte den store mengde, som bekymrer sig litet eller intet om religion, fordi den er ulydig mot samvittigheten eller akter minst mulig på dens bud og helst vil bli den kvitt, hvis de kunde.

Hvad aner vel disse om slike håp og ønsker, som de jeg har talt om?

Hvad er åpenbaring for dem? Hvad bryr de sig om hvorledes synd tilgives, når de ikke føler syndens byrde? Hvad ønske har de om en større styrke enn sin egen for å overvinne sine lidenskaper, når de hengiver sig til sine lidenskaper som sin eneste glede?

De er tilfreds med sig selv og de føler intet behov hverken for prest eller profet. De lever på sin egen måte, i sitt eget hjem; de søker bare å tilfredsstille sin egen lyst og ser aldri lenger enn til stuedøren. Således lever de — kanskje med naturlige medfødte dyder, kanskje uten — men i ethvertfall uten noen fast religiøs anskuelse og således dør de. Slik er den store mengdes livsvandel hele verden over, med ett eller annet jordisk mål for øie hever de sig aldri op over denne verden og de mangler enhver mottagelighet for tro.

La oss tenke oss to mennesker, et fra hver av disse leire, forutsette at de begge får høre at et budskap er blitt mottatt fra den usynlige verden. Hvorledes vil de da forholde sig? Jo, det er innlysende et budskapet må virke vidunderlig på ham, som har været på utkik

etter det, fordi han har håpet på en slik barmhjertighet. Og dersom budskapet ved nærmere undersøkelse viser sig å stille hans lengsel, vil han føle sig sterkt hendratt til å tro på det, tross litet eller intet bevis. I ethvertfall vil han prøve sannheten av det og gjøre sitt ytterste for å få brakt på det rene hvor ekte det er.

Det menneske derimot, som mangler mottagelighet, vil ikke bli det minste grepet. Budskapet vil simpelthen ikke interessere ham, det vil ikke engang falle ham inn at han burde undersøke det nærmere. Hans sinn er like lite anfektet som om han netop hadde fått høre at der var utbrutt revolusjon i Japan. Her er vi altså kommet til den avgjørende forskjell mellom de to menneskers innstillinger. Når budskapet om Kristus som verdens Frelser blir forkyndt, er den ene passiv, mens den annen er aktiv. Den ene går ut for å finne sannheten, mens den annen mener at sannheten bør komme til ham. Den ene gransker inntil beviset foreligger, den annen venter til det blir ham bevist. Han føler ingen personlig interesse for det, han mener at det ikke er hans sak, men at det må være Guds sak. Han bryr sig ikke om å gjøre mest mulig ut av sin kunnskap; han legger ikke sammen, han adderer ikke kjennsgjæringer og samler ikke argumentene; han overlater alt dette til at Gud skal tilrettelegge det for ham.

Og skulde beviset bli tilbudt ham av andre, vilde han ikke føle noen slags taknemmelighet eller forpliktelse overfor den som tilbød det. Han vil straks innvende: „Dette kan jeg ikke innse“, for han føler sig som kritikker og dommer, ikke som forsker, og han foretrekker å diskutere, mens han burde be om lys. Fordi han ikke vil benytte sig av det foreliggende vidnesbyrd om Åpenbaringens virkelighet, oppfatter han intet på den rette måte, mens den annen, som er bekymret for sin sjæls frelse, finder vidnsbyrdet overbevisende og tror.

At ha mottagelighet for troen er altså å være villig til å granske, — å ha vanskelig for å tro er intet annet enn å være treg og uvillig til forskning. De, hvis tro Kristus priste, hadde ikke bedre beviser enn de, hvis vantro han fordømte; men de hadde brukt sine øine og sin forstand, de hadde anspant sin ånd og fortsatt med å granske til de fannt hvad de søkte, mens de andre nok hadde hørt, men de hadde latt det guddommelige såkorn ligge på veikanten eller på stenet grunn eller blandt torner som kvalte det.

Det er her, at den hellige Thomas apostel synes mig å ha feilet. Han sa at han ikke vilde tro at Herren var opstanden, medmindre han fik se ham. Hvad for noget? Gis der da ikke mer enn én vei for å komme til troen på Kristus? Er der ikke hundreder av beviser, uavhengig av hverandre, som alle er gode? Var der ingen vei utenom å se opstandelsens store mirakel for å bli sikker på at han kom fra Gud?

Visselig der var mange andre veier, men den hellige Thomas foreskrev den eneste måte hvorpå han vilde samtykke i å tro på Ham. Således forholdt også hans landsmenn sig; Jødene hadde lenge vært Guds folk og de hadde profetenes skrifter, men profetienes vir-

keliggjørelse i Kristi person vilde de ikke godta og forlangte annet bevis — de vilde overbevises på en bestemt måte, nemlig ved mirakler. Og da Gud i sin store barmhjertighet lot undere bli utført for deres øine, da vilde de velge særskilte mirakler og vilde ikke tro medmindre det var et under etter deres ønske.

Derfor sa Herren de ord: „Medmindre I ser tegn og undere tror I ikke“. Og derfor sa Han ved andre anledninger: „Den onde og troløse slekt begjærer et tegn, og der skal intet gis dem uten Jonas tegn.“ Derfor blev jødene i Thessalonika dadlet, mens de i Beræa derimot, „som mottok ordet med stor begjærighet og daglig gransket skriftene etter sannheten blev rost.“ Og det tilføies: „og mange av dem trodde“. Hvad derfor St. Thomas angår, så mener jeg at han feilet da han, tenkte han hadde rett til å velge og vrake de argumenter, han vilde finne tillfredsstillende, ganske som om det var av stor betydning for vor Herre at han skulde tro. Og derfor var det at Kristus, idet han så nådig tilstod ham nettop det bevis han ønsket, sa tll ham for vor skyld: „Fordi du har sett mig Thomas har du trodd; salig er de, som ikke har sett og dog trodd“.

Og dessverre således er det også nu; mangen en som føler sig tiltrukket av den katolske kirke, strider dog imot, idet han påberoper sig at han mangler tilstrekkelig bevis for dens krav på å være Kristi sanne Kirke. Men han kan allikevel ikke ha alle beviser på en gang, han kan ikke bli omvendt med det samme — han kan kun granske den for alvor og med god vilje. Han må bestemme sig til å vilde tilbunns, før han skyver spørsmålet fra sig, selv om det koster tid og møyie.

Hans hjertes innerste følelse bør være: „Hvad må jeg gjøre for å bli frelst?“ og hans beste trøst burde ligge i det løfte: „Be og der skal gis eder; søk og I skal finne; bank på og der skal oplates for eder.“ Hvis han, istedenfor dette, nøier sig med sine meninger og fordomme mot de enkelte former, og aldri tenker selv å undersøke og søke fastslått hvor sannheten er, men nøier sig med å „beundre“ Kirken og lar det bli med det, hvad er så dette annet enn å handle som et menneske, der ikke har noen levende samvittighet, men som holder sin egen makelighet, livets behageligheter, folks omdømme, sine slektningers omgang eller sine verdslige interesser for det viktigste og mener ikke å vilde ta noen risiko for at den religiøse sannhet skulde medføre noe skår i disse jordiske fordele.

Tro ikke mine brødre at hvad jeg har sagt om de søkende ingenlunde angår eder. Sant nok, katolikker skal ikke søke. Det angstfulle spørsmål, som den menneskelige samvittighet ellers kan stille, er i eders tilfelle blitt besvart fullt ut. I vet hvem som frelser eder og hvorledes det skjer. Men husk at den samme samvittighetens følsomhet, som skaper den rette mottagelighet, tjener også til dens beskyttelse og næring, når man er nådd frem til troen. Den nærer troens flamme og får den til å brenne klart. Den hellige Paulus taler om dem, som har „forkastet en god samvittighet“ og

„har gjort skibbrudd i troen“. Dette vil særlig forekomme i en tid som vår. Katolikker går ut i verden, de kommer sammen med mennesker av alle slags trosbekjennelser; de hører alle slags sofistiske innvendinger mot Kirken, mot dens lære og bud. Hvad er det da som faktisk skal holde dem standhaftige i troen uten en *personlig erkjennelse* av deres eget behov for den? Hvad skal føre dem til Botens sakrament uten sorgen og avskyen for synd? Hvad skal bringe dem til kommunion uten tørst etter den levende og sanne Gud? Hvad skal være deres vern mot forstandens villfarelser uten hjertets dype overbevisning og ivrige higen?

John Henry Newman som ung.

Skystøtten.

„The Pillar of the Cloud“ oversatt av E. F.
Diktet stod i „St. Olav“ i 1930 — på opfor-
dring inntas det atter.

Led milde lys igjennem mørkets ring!

Led du mig frem.

Mitt hjem er fjernt og det er natt omkring.

led Du mig frem.

Vokt Du min fot. Jeg vil den hele vei
jo ikke se. Et skritt er nok for mig.

Før ha jeg ikke alltid om at Du
 mig ledet frem.
 Jeg vilde velge selv min vei, men nu
 led du mig frem!
 Og mot Ditt bud jeg elsket dagens tant,
 var viljestolt, men glem de år som svant.

Din makt velsignet mig og sikkert vil
 mig lede hjem.
 Over fjell og dal og sjø inntil
 dag bryter frem,
 og med den smil fra dine englers muun
 som før jeg elsket, men har glemt en stund.

John Henry Newman.

OXFORDBEVEGELSENS 100-ÅRS DAG

I.

De fleste har hørt tale om Oxfordbevegelsen, men de færreste har i grunnen rede på hvori dens betydning lå og ligger den dag idag.

Ennu er det nemlig umulig å fastslå den fulle rekkevidde av de følger bevegelsen kan få for den religiøse og kristelige utvikling i England i våre dager. Ti om enn selve Oxfordbevegelsen er avsluttet, så har den gitt støtet til så mange innstillinger og strømninger at man trygt kan si dens innflytelse fremdeles gjør sig gjeldende innen den anglikanske kirkeverden. Hele den høikirkelige bevegelse i England, ritualistenes og anglikatolikkens reformbestrebelse har jo sitt utspring i den berømte bevegelse som tok sin begynnelse i Oxford 14. juli 1833.

Hvad bevegelsens foranledning og arbeidsmål var og hvem som var dens førende menn, vil vi nu i denne artikkel ganske kortfattet gjøre rede for.

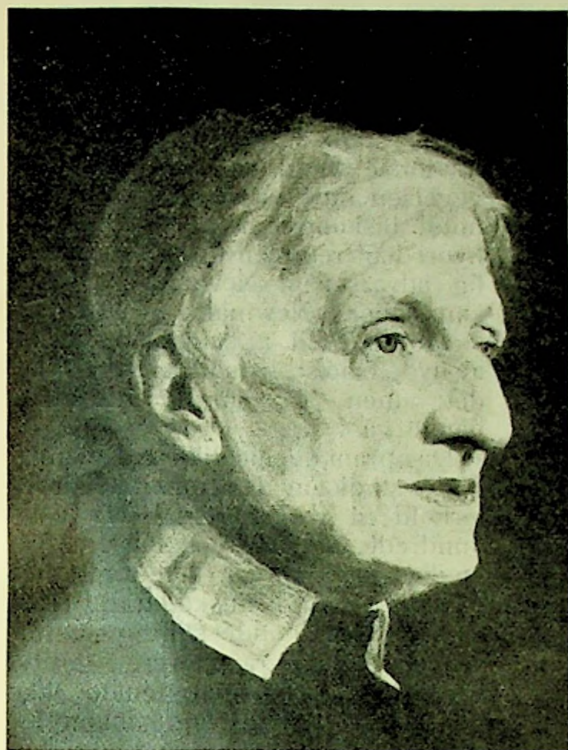
Fra omkring 1820 befant sig i de forskjellige colleges i Oxford en del unge teologer som litt efter litt sluttet sig sammen i en gruppe med et fast og klart syn på den kristne kirkes oppgaver og behov. Det var den lyriske *John Keble*, den unge begavede *Hurrel Froude*, som døde allerede i 1836, den lærde litt tørre *Pusey*, hvis tilslutning var som en garanti for bevegelsens rettroenhet, og *John Henry Newman*, som litt efter litt blev bevegelsens fører. —

Disse teologer studerte ivrig de gamle kirkefedres skrifter og under lesningen av Augustin, Hieronymus, Johannes Chrysostomus, Basilius og Gregorius Nazianus utdypet de sitt syn på den kristne kirke som en åndelig realitet. Samtidig konstaterte de med beklagelse at den liberale teologiske retning hadde vind i seilene ved universitetene Oxford og Cambridge, ja i hele den engelske statskirke. De innså nødvendigheten av å danne et parti for å forsvare kirken, de evige sann-

heters vokter mot liberalismens angrep — og særlig fremholdt Newman at det gjaldt å hevde den guddommelige åpenbarings evige gyldige sannheter mot de skiftende tiders nye systemer og teorier. Parlamentets lov om Catholic Emancipation, hvorved katolikkene i England opnådde de almindelige borgerlige og politiske rettigheter som var blitt berøvet dem fra reformasjonstidens dager, gav disse unge teologer i Oxford leilighet til å formulere sitt kirkesyn. De betraktet denne lov som et utslag av religiøs likegyldighet og reagerte følgelig sterkt imot dens vedtagelse og fikk derfor forhindret sir Robert Peels, ivrig forkjemper av Emancipation Bill, gjenvalg som representant for universitet i Oxford. I de følgende år arbeidet de liberale for den engelske statskirkes ophevelse og et skritt i denne retning blev gjort ved ophevelsen av de anglikanske bispedømmer i Irland. Det var våren 1833.

College i Oxford.

Newman som kardinal.

tid avskydd det *romersk* katolske system så meget, at jeg kan ikke avsky det enn mer ved å se det utfolde sig“.

Mens de var i Rom gjorde de bekjennskap med mgr. Wisemann som senere skulde bli den første kardinal-erkebiskop i London. Navnlig på Froude virket denne meget sympatisk, men både han og Newman fikk under samtalen med den engelske prelat et bestemt inntrykk av at kløften mellom Anglikanismen og Rom var uoverstigelig mens på den annen side mgr. Wisemann fra samme samtale av fikk et likeså bestemt håp om sitt fedrelands tilbakevenden til den katolske tro. Det var på hjemveien til England fra denne reise at Newman skrev sitt skjønne dikt: „The Pillar of the Cloud“.

Ved ankomsten i juli 1833 fant de sine venner yderst opbragt over de liberales siste fremstøt, som ga grunn til å frykte at Statskirkens ophevelse i England kunde være nær forestående. De besluttet da å ta kampen op til forsvar for kirken med fornyet kraft. Den 14. juli 1833 holdt Keble sin berømte preken om „*det nasjonale frafald*“ og i sin „Apologia“ sier Newman at han alltid har regnet denne preken som Oxfordbevegelsens utgangspunkt. Ti fra nu av begynte et intens arbeide. I september utsendte Newman den

På denne tid var Newman og Froude på en reise i syden og besøkte også Rom.

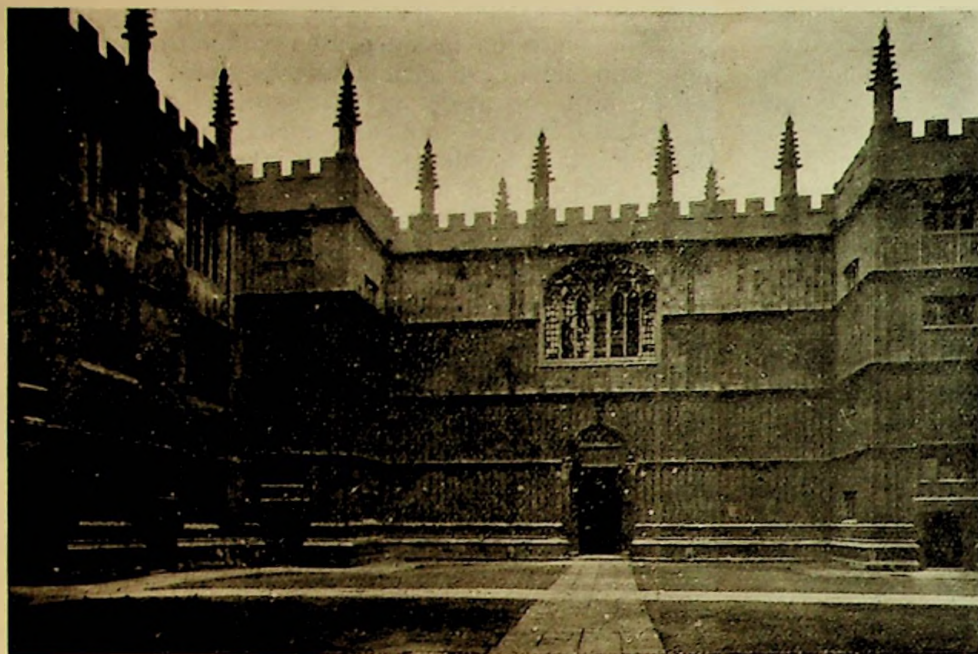
Newman mottok et uforglemmelig inntrykk av den evige stad, men hans sterke fordomme og følelser imot den romersk-katolske kirke blev ikke det minste røkket. I et brev fra Rom skriver han: „Jeg har all-

første av de såkalte „Tracts for the Times“. Det var et skrift på noen få sider uten forfatterangivelse, det blev kun nevnt at forfatteren var prest i den anglikanske kirke og at det var *det* som gav rett til å skrive til kirkens forsvar mot alle anslag mot dens frihet. Det lille skrift hevdet at kirken ikke fikk sin myndighet fra staten, men fra Gud, idet den var i ubrutt kontinuitet med apostlene som Kristus sendte ut i verden og Newman henvendte sig i det til sine embedsbrødre og opfordret dem til å søke å få et renere, et mer overnaturlig syn på kirkens stilling og religionens opgave.

Andre „tracts“, altså andre småskrifter fulgte — alle anonyme, en skrevet av Keble, en av juristen L. W. Bownden og en av Pusey, men langt de fleste av John Henry Newman, som i universitetskretser snart blev kjent som bevegelsens leder. Disse „tracts“ vakte som sagt ved sin fremkomst en umåtefig opsikt, ikke alene i den akademiske leir, men overalt i England. Småskriftene blev efterhånden hele små avhandlinger, tildels av filosofisk innhold. Newman som var mer spekulativ enn Froude og mer systematisk enn Keble gikk stadig dypere inn i spørsmålene. Han søkte nemlig gjennom studiet av kirkefedrene og de store anglikanske teologer fra det 17. århundrede å finne materiale til å danne et bolverk mot samtidens rasjonalisme. Han forutså et utbrudd av vantrø over hele verden og anså det som sitt særlige kall å danne et bolverk mot denne strøm. Den største innflydelse i Oxford fikk Newmann imidlertid ved sine prekener i St. Mary's, hvor han var sogneprest. Menn som Gladstone, lord Colridge og dean Church har fortalt om det store og uforglemmelige inntrykk disse prekener gjorde. I Oxford var det ikke én eneste som ikke var mer eller mindre påvirket av Newman. Hans innflydelse bragte

Spisestuen i et College i Oxford.

Bodleian Library, Oxford.

en forbedring av moral og seder i Oxford, som man kanskje aldri hadde sett make til. Mens han talte var det som den gamle sannhet blev ny og levende. Han talte så personlig og inntrengende at tilhørerne syntes de fikk høre ting om sig selv, som de aldri hadde vist om. Sproget, stemmen, skikkelsen — alt var fullkomment. Det er ingen tvil om at disse prekenere tilhører verdenslitteraturen. En av de førende universitetsmenn den gang, som ikke delte Newmans høikirkelige syn, uttalte således, at man vel kunde forlate kirken uten å tro på det høikirkelige system, men man måtte være mere hårdhjertet enn de fleste mennesker, hvis man ikke følte sig skamfull over sin egenkjærlighet og verdslighet, og hvis man ikke følte at troens liv var bragt nærmere til ens sjel.

Newmans posisjon i Oxford blev helt enestående og uten at han selv forstod det, fikk han en stadig voksende disipelskare, hvis religiøse syn blev uttrykk med ordene: „Credo in Newmannum“.

Henimot 1835 fant Newman det påkrevet å presisere sin stilling overfor den romerske kirke. Han gjorde det i „Tracts“ 38 og 40. Han hevdet deri at den anglikanske kirke i pakt med sine beste tradisjoner måtte følge en linje som lå mitt i mellom den romerske og den protestantiske (Calvinske). Og han opptok et intens studium av kirke-

historien fra det IV. og V. århundrede for å finne materiale som kunde befestes og bekrefte denne hans linje — „via media“.

Det anglikanske episkopat hadde fra første stund av fulgt Oxfordbevegelsen med en viss uvilje. I 1838 holdt biskopen av Oxford en tale hvori han rettet en diskret og faderlig advarsel til Newman og hans kampfeller. Newman erklarte sig straks rede til å stanse utgivelsen av nye „Tracts“, hvis biskopen ønsket det; men så langt vilde ikke denne gå.

Da oprant det øieblikk da Newman under studiet av den romerske kirkes forhold til vranglærere i det IV århundrede, fikk sin første tvil om „via medias“ holdbarhet. Det demret for ham at den anglikanske kirke i 1839, iintok en lignende stilling overfor Rom som disse vranglærere i det IV. århundrede. Newman tenkte ikke det skulde få avgjørende følger for ham selv, men det berøvet ham den

tillid som hadde gitt hans ledelse slik makt.

Sæmtidig fikk Newman nye tilhengere, som pekte på den romerske kirke, som den eneste virkelige holdbare løsning av problemene. Newman kunde ikke få sig til å ta avstand fra dem, skjønt hans gamle venner navnlig Pusey innstendig anmodet ham om det. Hans opprinnelige anti-romerske front var brutt og han øinet ingen utvei.

Han gjorde imidlertid ennu et siste forsøk på å redde

Bodleian Library, Oxford.

sin „via media“ posisjon. I den berømte „Tract“ 90 behandler han enkelte punkter i de såkaltte „39 artikler,“ den anglikanske kirkes spesielle bekjennesskrift. Han vilde vise at disse artikler svarte til oldkirkens krav og institusjoner, mens disse var blitt misligholdt i den romerske kirke.

Denne avhandling reiste en storm av forbitrelse. Man vilde ikke vite noget av katolske elementer i den engelske kirke. Det gjengse kirkesyn kunde ikke vedkjenne sig Newmans fortolkning som autentisk. Den anglikanske kirke måtte være fri for ethvert katolsk preg. Det var Newman selv — og ikke anglikanismens 39 artikler — som var orientert mot katolisismen. Han mente det ikke opriktig med sin forkjærlighet for Englands kirke, han var i virkeligheten en forræder mot den! Og som følge av disse voldsomme angrep og beskyldninger mot Oxfordbevegelsens fører, reiste naturlig det spørsmål sig: *hvad vil Newman gjøre?* Dette spørsmål vakte engstelse hos mange, hos andre, navnlig de yngre var det preget av forventning.

II.

Newmann var nu kommet i en meget vanskelig situasjon. Helt fra bevegelsens første dage hadde han kjempet uførtødent i den sikre tro at han derved styrket den anglikanske kirke mot Rom. Ved å utdype kirkens tradisjonelle teologi og ved å fremheve forbindelsen mellom den anglikanske og oldkirken, mente han å tilbakevise den romerske kirkes påstand om at den alene var den apostoliske og almindelige kirke, og hevde den anglikanske kirke som en retmessig og levende gren av den hellige almindelige kirke. Og så inntreffer det uventede at den anglikanske kirke ved sine biskoper forneker sin katolske opprinnelse! Man forkaster den katolske arv som, efter Newmans mening gir den anglikanske kirke dens sikre og uangripelige posisjon! Og man vil ikke regne ham som fullgod anglikaner, men beskylder ham for å være „romersk“ og for uærlighet når han hevder å være anglikaner! Man forsøker å berøve ham hans innflydelse, således ved å omlegge middagstiden og derved holde studentene borte fra hans prekener. Resultatet blir at tilhørerskaren øker! Men selvfølgelig gjorde hele denne aksjon et dypt inntrykk på Newman, ti han måtte spørge sig selv: hvorledes er det fatt med en kirke som forneker sin apostoliske og katolske karakter?

Hans tilhengeres tillit til ham forblev imidlertid urokket — de mente stadig at Newmans linje var den eneste riktige til å styrke den engelske kirke. Blant de eldre var der nokk enkelte som blev litt betenkt, men man trodde allikevel å kjenne så godt hans antiromerske innstilling, at det mentes at man ikke behøvet å frykte romersk innflydelse eller romerske tendenser hos bevegelsens fører. Anderledes var det dog med endel av de yngre tilhengere som f. eks. William Ward, hvis romerske sympatier blev stadig tydeligere.

Derved økedes spenningen og man visste at Newmans neste skritt måtte bli avgjørende for Oxfordbevegelsens videre utvikling. Allerede i 1839 hadde Newman sluttet å utgi de omstridte tracts, ti for intet i verden vilde han skade Englands kirke. Dog dette

var jo intet svar på det stadig mere og mere brennende spørsmål — men saken var at han selv følte sig usikker og kunde ikke beslutte sig til noget. Undertiden stod det for ham som en ond drøm at den romerske kirke til sist vilde vise sig å være apostelkirkens rettmessige arvtager og at det én dag vilde bli hans plikt å slutte sig til denne, skjønt han ingen sympati følte for den og dens menn. Han elsket den anglikanske kirke av hele sitt hjerte og hadde kun det ønske, at *den* måtte vokse sig stor og sterk, samtidig med at han følte sig overbevist om at den anglikanske kirke ikke hadde tatt tilstrekkelig vare på de gamle institusjoner, hvis gjenoptagelse han anså som en nødvendighet for den. Han mente dessuten at hans syn var helt i pakt med anglikanismens egenart, (som „Via media“ mellom Rom og Calvinismen), og beste tradisjoner. Biskopenes og andres motstand og uvilje mot enhver klarere og renere hevdelse av den katolske arv, vakte derfor mere og mere tvil og spørsmål hos ham. *Var* den anglikanske kirke når alt kom til alt ikke en gren av den apostoliske og almindelige kirke? Eller *var* den allikevel bare et skismatisk kirkesamfund, mens den romerske alene var Kristi sanne kirke?

I sin usikkerhet nølte han med å gi bevegelsens romerske elementer ytterligere oppmuntring, men han kunde heller ikke holde dem av tilhengerne tilbake, som allerede var slått inn på veien til Rom. Han var på det rene med hvilken vekt man i vide kretser tillå hans ord, og han følte ansvaret så tungt, at det nesten blev umulig for ham å uttale sig om det brennende spørsmål. Litt efter litt trakk han sig tilbake fra sin fremskutte stilling, holdt op med å preke og holde forelesninger, og i 1842 flyttet han ut til Littlemore, en landsby utenfor Oxford hvor han bebodde et lite hus ved siden av sin annekskirke (til St. Mary's i Oxford).

Men fra nu av blev splittelsen blandt bevegelsens menn mere utpreget. De mere konservative med Pusey i spissen håpet fremdeles at bevegelsen kunde opprettholdes og befestes på anglikansk basis. Pusey vilde eller kunde ikke tro at Newman nærmet sig katolisismen og mente derfor at biskopens motstand mot Newmans oldkirkelige idéer vilde opføre efterhvert, og at Newman igjen vilde finne sig til rette i den engelske kirke. Om Pusey samledes de som uanfektet av all motstand trodde på „Via medias“ holdbarhet. Deres akt var å danne den ytterste høire fløi i det engelske høikirkelige parti, og de vilde ved å gjenopta oldkirkelige skikker føre Englands kirke til ny blomstring.

Bevegelsens yngre tilhengere med den begavede *William Ward* i spissen hadde et klarere blikk for Newmans innstilling og bevegelsens logiske konsekvenser, og da Newman hadde trukket sig tilbake til Littlemore blev Ward den egentlige fører. Ved sin pågåenhet og dristighet gav han bevegelsen en tendens som uvegerlig måtte føre til sammenstøt med universitetets myndigheter som stadig med mistenksomhet iakttok dens videre utvikling. Derved blev den så kompromittert at en preken av Pusey om Kristi nærvær i Alterets sakrament blev censurert, skjønt han ikke hadde uttalt sig anderledes enn kirkens bekjennesskrifter

og anerkjente lære tillot. I to år blev det Pursey forbudt å preke! Så det vær ikke forbausende, at da den yderliggående Ward utga sin sterkt katoliserende bok: „Den ideelle kristne kirke“ blev han relegert fra universitetet og ved degrading fradømt sine akademiske grader og privilegier.

I Littlemore hadde Newman sammen med noen få yngre tilhengere innrettet sig som i et kloster, med daglig felles bønn, taushet det meste av dagen og den største enkelhet i levemåten. Han ønsket ensomhet for å få sine tanker avklart og med all sin tvil så han sig ute av stand til å lede andre. Allikevel var det en stadig voksende skare unge som valfartet fra Oxford til den elskede og beundrede fører. Og under sine fortsatte studier, nemlig under utarbeidelsen av sin bok: „Essay om utviklingen av den kristne lære“, blev det mer og mer klart nu for ham, at den anglikanske kirke *ikke* var noen gren av den almindelige kirke. I september 1843 søkte han avskjed som sogneprest i St. Mary's og 25. september talte han i kirken i Littlemore om venners adskillelse. Det var hans siste preken i den anglikanske kirke. Han sa i denne preken hvorledes han hadde funnet den engelske kirke mangelfull og hvorledes han nu følte sig sønderrevet mellem dem han måtte forlate og dem som vilde følge ham. Aldri skulde han mer tale til sine venner fra denne prekestol, men han vilde nu og alltid anbefale dem til Gud og be dem streve efter å gjøre Hans vilje. Hans stemme brøt sammen og hans siste ord blev avbrutt av høilydt hulken blant tilhørerne.

Pusey som hadde forrettet under gudstjenesten vendte hjem dypt nedbøiet, men allikevel med et svakt håp om, at hans venn ikke vilde svikte Englands kirke.

Dog langt de fleste av bevegelsens tilhengere var nu klar over at Newmans overgang til den katolske kirke kun var et tidsspørsmål. Imidlertid trakk det stadig ut og optimistene fikk nytt håp, kanskje vilde han allikevel vike tilbake for det avgjørende skritt.

Og man kan spørre: hvorfor ventet Newman så lenge med å ta det store skritt?

I september 1843 tok han avskjed som prest i den engelske kirke og først i oktober 1845 forlot han dette kirkesamfund.

For det første kan det ikke være noen tvil om at Newman gruet for dette skritt. Den romerske kirke øvet ingen tiltrekning på ham og ingen av dens mene tiltalte ham så sterkt som hans venner i Englands kjære kirke. Lenge har han vel derfor håpeti mot håp at han kunde skånes for dette skritt. Dernest næret han adskillig frykt for å la sig lede av illusjoner, av misforståelser og villfarelser som senere kunde opklares og føre ham til en annen opløstning. Han var en utpreget kritisk ånd og han måtte være helt grunnfestet i sin overbevisning før han handlet i en så viktig sak. Endelig viste han at hans overgang til katolisismen var som et signal mange ventet på. Ansvar for disse gjorde ham enn mere forsiktig. Derfor lot han ingen uten Ambrose St. John, vennen som han kalte „båndet imellem mitt gamle og mitt nye liv“, få det minste rede på utviklingen. Selv hans husfeller som ikke tvilte på

resultatet var uvitende om tidspunktet inntil dagen før optagelsen fant sted.

Endog pater Dominic, Pasjonistpateren på vei til Littlemore viste ikke, at besøket gjalt Newmans optagelse.

Da en av vennene skulde gå ut for å møte pateren ved diligensen sa Newman til ham ganske stille: „Når du møter din venn, da si ham at jeg ønsker at han skal opta mig i Kristi Kirke.“

Omsider var hans beslutning modnet. Det betød ikke, at han egentlig hadde lyst, men at han fant det å være sin plikt. Etterat han var nådd frem til den overbevisning at den katolske kirke alene var Kristi sanne kirke, den hellige almindelige kirke, var det ikke annet å gjøre enn å ta konsekvensene av denne sin overbevisning. For han var kommet til det punkt da han spurte sig selv: „Er jeg i sikkerhet dersom jeg skulde dø i denne natt i den engelske kirke?“ Det er interessant å konstatere at han i likhet med mange andre konvertitter ikke følte personlig lyst til å gå over. Men det stod for ham at det var Guds vilje, at han hadde fått et lys som han måtte følge for å være tro mot sin Herre og Mester. Han var nådd frem til den overbevisning at Kristus hadde stiftet sin kirke som et fellessamfund der skulde formidle liv og nådegaver til menneskene og at dette fellessamfund alene var den romersk-katolske kirke. Selvsagt vilde Gud ikke nekte dem som i god tro stod utenfor dette samfund, nådegaver så de kunde frelses. Men han kunde ikke „i god tro“ bli stående utenfor det samfund han efter lange overveielser erkjente å være Kristi sanne kirke.

Det var 9. oktober 1845 at Newman blev optatt i kirken sammen med to av sine venner. Tre andre var blitt optatt i forveien og nu kom de, den ene efter den annen tok avskjed fra sine embeder, og lot sig opta i den katolske kirke. Man har regnet ut at det var mer enn 300 konversjoner som fulgte like efter Newmans og bevegelsen fortsalte de følgende år, ja den er i grunnen ennå ikke ophørt.

Når man tenker på at de fleste av disse var anglikanske geistlige som oppga sitt levebrød, for å følge føreren hvis overbevisning de delte, da forstår man hvilken umåtelig innflydelse kardinal Newman hadde og hvilken epokegjørende betydning Oxfordbevegelsen fikk for hele det engelske samfund. Og dertil kommer at bevegelsen fikk følger for et stort antall som ikke fulgte Newman på hans vei til Rom. Den store høikirkelige og ritualistiske bevegelse som efterhvert har utviklet sig i den anglikanske kirke, var neppe blitt virkelighet uten gjennom den inspirasjon som utgikk fra Oxfordbevegelsens geniale fører. Selv menn som Matthew Arnold, der stod fremmed overfor bevegelsen, mottok impulser fra Newmans forkynnelse som blev bestemmende for deres liv.*)

Newmans innflytelse var imidlertid sterkt avtagende i de nærmeste 20 år efter hans konversjon. På anglikansk hold blev han som rimelig kan være betraktet som en frafallen, og på katolsk hold var det mange som stilte sig tvilende, idet de mente hans katolisisme ikke var ekte. Men i 1865 trätte Newman plutselig atter frem i forgrunnen av engelsk åndsliv ved sin uddødelige selvbiografi: «*Apologia pro vita sua*», hvor han leverte et strålende selvforsvar mot tarvelige angrep som var rettet mot ham med beskyldninger for uærlighet. Med den boken kan man si at han skrev sig tilbake til det engelske folks hjerte. Ved sitt ypperlige forsvar for den katolske sak vant han de engelske katolikkers takknemlighet samtidig som tegn på beundring og høiaktelse strømmet ham imøte fra vide kretser. Og i 1879, kort efterat Leo XIII var valgt til pave, mottok Oxfordbevegelsens gamle fører — han var næsten 80 år — den høieste kirkelige hedersbevisning, utnevnelsen til kardinal. Det var første gang på flere hundre år at en geistlig utenfor kurien, som ikke bekleddet noget bispeembede, mottok denne verdighet. Den eneste stående utnevnelse betød Kirkens høieste anerkjennelse av John Henry Newmans liv og virke.

H. J. I.

*) Derom kan man lese i A. H. Winsnes: «*Den annen Front*» en særdeles interessant bok om engelske idealister, hvor et kapitel er særlig viet kardinal Newman uten dog å behandle det mest centrale i dennes virksomhet.